

“Âşık hava Sineması”

Dilek Demirdelen

Alliano, Hasankeyf, Zeugma. Sular altında kalan / kalacak olan tarih. Yok olmaya mahkum yaşam izleri, boğulan geçmiş. Suyun azizliği mi yoksa insanların acizliği mi? Alliano’ye ayrılmış “**Âşık hava Sineması**”¹ kitabının ilk şiiri. Şair Halim Yazıcı bu kitabı “**âşık hava sineması**” ve “**aşk c’azdır**” olarak iki bölüme ayırmış. Ancak “**alliano venüsü**” adlı bu ilk şiir, bu bölümler dışında bölümler üstü bir şiir. Bergamalı olan şair çevresel, tarihsel, kültürel duyarlılığını doğal olarak Alliano antik kentinin yazgısını kırma çabasında gösteriyor. Bir Bergama atasözüne gönderme ile başlıyor şiir: “**taş yerinde ağırdır**” (s. 8). Ya taşı sular alıp giderse? “**büyük bir yalnızlık düşer / boşluktan**” (s. 8). Sıcak su kaynaklarıyla şifalar dağıtan dönemin tıp merkezi olan bu antik kentin geleceği ile oynayan “**kirli eller**”in (s. 8) yaratacağı boşluk. Doğal sel değil yapay sel. Doğaya hükmeden insanın yok etme gücü. Yortanlı Barajı’nın biriktireceği suların altında kalacak Alliano. Orayı ne çoban yıldızı (Venüs), ne de insanlar görebilecek artık. Çoban yıldızına onun yerini sorduklarında “balıklara sorun” diyecek. Fırat Nehri’nin yuttuğu Zeugma gibi balıklarla fısıldaşacak Alliano de . Kazılarda elde edilen cam, taş, metal, kemik, organik, seramik buluntular dışında oradaki izler sulara gömülecek. Öyle ya su geçirendir. Belki ay ışığı bulur, saçları çoktan toprak olmuş bir kızın ahşap tarağını. Bir mührü, bir amforayı, kemikten bir dikeş iğnesini... “**elimde pembe iğne / hep bir lir tanesini delerdim**” (s. 25).

Doğa katliamı, kültür katliamı, insan katliamı. Seksek oynayan, uçurtma uçuran çocukların katliamı. “**Öldü öldüğünü bilmiyor / İki eli yanına geldi götürecekler / Gitmem diyemiyor / Tadamadı helvadan ve lokmadan / Bir teşekkür olsun edemedi / Tabutunu taşıyan dostlara // Ah ölümü kimseninkine benzemiyor**”² (s. 27). Çocuk ölümleri şairleri buluşturan bir tema. Nâzım Hikmet’in “Kız Çocuğu” adlı şiirini bilmeyen var mı? Halim Yazıcı da çocuk ölümleri karşısında büyük bir acı duyuyor, “**aklı kırık kelebek**” (s. 14) oluyor ömrü. Büyüklerin bile dayanamayacakları şiddet içeren yollarla öldürülen çocuklar için elinden bir şey gelmiyor. Çocukların su tenleri toprağa dökülmesin istese de dünden güne değişmeyen şiddeti sözcükleri ile durdurması olanaksız, biliyor. Çaresizce çocukların daha az acı çekmesini diliyor: “**daha az acısın gözleri / minik boyunları kırılırken su tenleri.**” (s. 16). Bu mümkün müdür? Değildir, çünkü “**kimse bilmiyor inan / çocuk mermisi diye bir mermi yok!**” (s. 16). Onlar da büyüklerle aynı acıyı çekerek ölürler. Büyüklerin dünyasına, silahsızlanma değil silahlanma yarışına, törelere, dinlere, paranın gücüne kurban edilen çocuklar. Yağmurdan önce, yağmurdan sonra!... Kartaca’dan Gazze’ye değişen ne?

“**Cennetin resmi dili şiirdir; doğanın da dilidir, aşkın da barışın da. Şiir, yaşamı ve güzelliği seçmeyi öğretir; şaşırmayı, çeşitli yaşam biçimlerini ve insanların uygarlıklara yaptıkları eşi bulunmaz katkıları.**” (Kohav, 5). Doğanın, barışın, aşkın; kısaca yaşamın dilini ve güzelliklerini bulabilmek, anlayabilmek için sürülecek izler var bu kitaptaki şiirlerde. Şair tarafından ustalıklı gizlenmiş izler. Tozların altında kalan mozaikler gibi bulunmayı bekleyen. Öyle ki özel isimler dahi küçük harfle yazılıp, gizlenmiş. Çok yönlü bir anlatım var. “**(..) / olsun ben yine severim mahir omuzlarını halkın / onlardır çünkü yalnızlığını gideren dağların**” (s. 15). Ancak şiiri derinlemesine okuyunca anlaşılabilen bu izler, şiirlere devim katıyor. Devim ve devrim. Deniz, Mahir, Guevara: “**onlar da olmasalar ne mavisi göğün daha mavi / ne kaşları denizin daha deniz ne kanadı kuşun**” (s. 15). Mitolojik öğeler, tekerlemeler, masallar, şiirler, şairler, filmler, müzikler kitabın içine özenle yerleştirilmiş kareler. Eflatun’dan Derya Arbaş’a... “**(..) / firçasını baldırana bandıran eflatun kaldırdığında / başını / ne sen olursun yanında ne yılan saçlı mozaik / kadının**” (s. 17). Pan, Zeus, Venüs, Artemis... “**horoz şekerini çalar cin alim / bir ucu arşa değer dudağı arap devimin // diğeri aşka.**” (s. 61). Aşk bu kadar imkânsız mıdır? “**bu yüzden aşk / kuş kanadı**

artemis.” (s. 62). İmgelemi harekete geçirir şiirler. Okuyucu kare kare sözcüklerle sunulan imgeleri birleştirip başlangıcı ve sonu olmayan bir film içinde bulur kendini. Çemberin bir noktasından girer ve bir daha çıkamaz. **“yağmur yağıyor / seller akıyor // havada caz kokusu var // kısa saçlı aşklar / camdan bakıyor”** (s. 63). Ya yağmurdan önce?

“Âşık hava Sineması” nın gösterimdeki ilk filmi **“Yağmurdan Önce”**dir. Milcho Manchevski'nin yönettiği **“Yağmurdan Önce (Before The Rain)”** adlı film “Sözcükler”, “Yüzler”, “Fotoğraflar” olmak üzere üç bölümden oluşsa da film öyle bir noktadan başlar ki bittiğinde yine baştasınızdır. Bir döngü vardır. Tersine bir akış. **“Zaman asla ölmez çünkü çember daire değildir.”** denir filmde. **“(…) / her yağmur öncesi makedonya'ya giderim bu / yüzden / bunun'çün saçlarım sırlıslıkla ölürüm rüyalarımda”** (s. 14). Şair bu dizeler ile filmin başkışisi Pulitzer ödüllü fotoğrafçı Alexandre Kirkov ile özdeşleşir. Alex ölürken saçları yağın yağmurdan sırlıslıkla olur ve gözü çatlamış topraktaki çiçeğe bakarken kapanır. Filme gönderme yapan bu dizelerle birçok şeyi birden düşündürür şair: Dinler, savaşlar, ölümler, çocuk ölümleri, aşk, medya, Makedonya... Ve filmde yine bir kare: Ortodoks keşişi Kiril, Müslüman-Arnavut kızı Zamira'ya “seni seviyorum” der. Ancak hiç düşünmeden Zamira'yı öldürmeye niyetli düşmanları ile baş başa bırakıp canını kurtarmak için gider. Sevgi sözde kalır. Zamira vurulunca Kiril geriye döner. Kendi hayatı için tehlike kalmamıştır. Ölmek üzere olan Zamira'yı kollarına alır, yine onu sevdiğini söylemek ister. Son bir hareketle Zamira ellerini dudaklarına götürüp sus işareti yapar ve ölür. Duymak istemez bu sözü. Sözcükler ve eylem birbirini tamamlamamıştır çünkü. Sevginin gücünü yok eden insanın bencil yanı. Bu bencillik karşısında susma zamanı: **“sus girer aramıza çünkü. sus, kuduran bir sudur / bunu bir türlü anlatamadım usuma / (...)”** (s. 14). Her şey yağmurdan önce olup biter. Ama “zaman asla ölmez”. Kim bilir Alex'in ölü yüzünü yıkayan yağmur, gün gelir şairin kirpiklerine düşer ya da çocuk ölümlerine ağlayan şairin gözyaşı bir çocuğu öldüren katilin eline. Suyun döngüsünün azizliği!... Nerede, kime, nasıl dokunur “su”, bilinir mi?

Çift tarafı keskin bir bıçaktır su. Hem yaşam verir hem yaşamı alır. Hem yıkar hem de yıkar. Yıkayan da yıkan da odur. **“yeniden yıkan akan ırmakta / dön sokaklara”** (s. 77). Arınır her şey su ile. Arınma ritüellerinin vazgeçilmez unsurudur su. Ateş, su, toprak, hava olarak belirtilen dört elementten birisidir. **“ama su, ama ateş, ama toprak, ama ömrüm / hayat devrildi. geçersizdik. düş'tü”**(s. 31) Dünyanın 3/4'ü, insanın 2/3'ü sudur. Su yaşam demektir, yaşam su. Bir su senfonisidir bu kitap. Suyun döngüsü, yaşamın döngüsü. Su hareket eder, şekilden şekle girer ama asla ölmez. Suyun her hali vardır şiirlerde: Yağmur olur, dolu olur, kar olur, çiğ olur. Buhar fazına geçer sis olur, bulut olur, buğu olur. Yer altı suları, sıcak sular. Damla damla, dalga dalga. Donar buz olur. Düşer çağlayan olur, ışık içinde kırılır gökkuşağı olur. Nehir, ırmak, göl, deniz... Sel, gözyaşı, ter... Şair, alnından öper bütün sularını dünyanın (s. 44) ve seslenir: **“dön akan ırmakla / mırıldan adımı aşklarımın”** (s. 56).

Göllerin çöllere dönüştüğü dünyada suya dair isimlere şiirler içinde yer verilirken, fiil olarak da suya dair eylemler yerini alır şiirlerde: Yağmak, akmak, damlamak... Sızmak, taşmak, fişkırmak... Yıkanmak, ağlamak, terlemek, ıslanmak... **“derin bir su işareti değiştirdi her şeyleri / denizleri evlere taşıran patika gözlerin.”** (s. 55). Bunlar dışında suyu anıştıran sözcükler de bu su senfonisinin notaları arasındadır. Örneğin vapur, liman, balık, kayık, yakamoz, kuyu... **“yürüyorum / kalbimde sarhoş balıklar // bi telaş bi heyecan bende / dışarıda aşk meğerse.”** (s. 61). Su ölümler, su ten, su yüzlü, su işareti gibi su sözcüğü ile oluşturulmuş çok sayıda tamlama da vardır şiirlerde: **“hey su sesleri / anılarımı yazsam // saklar mısınız öldüğümü?”** (s. 30). Ayrıca sular kurulanır, akan nehir durulanır, yağmur ıslanır: **“aynı kelimeleri kullanıyorum / suları kurulamak gibi / yaşıyorum // elimin biri diğerini tutuyor / akan nehri duruluyor / sardunyanın biri”** (s. 39). Örneklerde de görüldüğü gibi, su sözcüğünün ve suya dair sözcüklerin başat anlamları, mecaz anlamları, yan anlamları kullanılarak yapılan alışılmış ve alışılmamış bağdaştırmalar ile devinen bir anlam evreni

içinde bulur okuyucu kendini. **“küçük balıklar süslese yastığının suyunu / aksa çağlayanlar köpürse oynasa oylarım / (...).”** (s. 19).

Turunç, incir, zeytin... Akdeniz, Alliano, Cunda adası, papalina... Sarıkız, Tahtakuşlar, İda, Konak... Tüm bu izler Ege ve Akdeniz bölgelerini imler. Özeldir bu bölgelerde yol alırken okur, dünyaya karışır suları, renkleri, sesleriyle. Sarı kan, sarı kalpli ay, safran bulut. Sarı ve mavi en çok kullanılan renkler. Renklerin kullanımı da alışılmışın dışında: **“ey renklerin ince sazı / hangi aşkın yalnızlığın şimdi // büyürken gözlerinde / kırmızı bir kar tanesi?”** (s. 75). Ve sesler: Kar sesi, kar damlasının sesi, yangın sesleri, buz kokan ses. **“yelkovan sesleri var cebimde / üşüyen taç yaprakları kalbimde.”** (s. 49). Sadece doğanın değil müziğin sesi de duyulur şiirleri okurken. **“(...) / uzaktan eski bir aşk şarkısını fısıldar kır çiçekleri / (...).”** (s. 12). Dizelerde, su senfonisini çalacak orkestranın üflemeli, telli, yaylı ve vurmali çalgıları yerlerini almışlardır: Klarnet, gitar, flüt... Lir, santur, keman... **“ alından taç fıskıran çoban / omzunu öp, kavalını çal gölün”** (s. 76). Türkü ya da marş, madrigal ya da caz, aşk şarkısı ya da film müziği. Geçmişten güne her çeşit müziği içine alan bir dinleti sunar şair. Ve seslenir: **“çiğ tanesi mor buzdan yapılan / ışık rakkasım sevişme vaktim mavi notam”** (s. 67). Tüm algıları açık tutarak okunmalı şiirleri. Notalar, besteler. Hiç birini kaçırmadan dinlemeli doğanın sesini, müziğin sesini, sözcüklerin ritmiyle oluşan şiirin sesini.

Film kareleri, su, saat, kum saati, yelkovan bir akışın içine alır okuyucuyu. **“(...) Pasifik Okyanusunu bir kutuptan öteki kutba bölen çizgiye uluslararası tarih çizgisi denir. Bu çizgiyi geçenler, ya bir gün atlayarak yarın' a geçerler, ya da bir gün geri gidererek dün' e dönerler. (...).”**⁴ (s. 472). Şair sanki tarih çizgisinde sürekli devinerek akışı tersine çevirmek ister: **“onlar ölmeseydi ben büyümeydim / bu sabah çingiraksız uça yılanım / ah, ne yapıp tersinden baksam”** (s. 19). Bütün masalları yeniden dinlemek, güzel olana yeniden dönebilmek, yenilgileri, acıları, kötülükleri unutabilmek: **“bütün masallarını baştan anlatır mısın bana / dünyanın / ülkeler ülkesinde yenilen devleri”** (s. 33). Bu yüzden geriye akmak: **“bana baştan anlatır mısın martıları / suyun tersinden akışlarını”** (s. 33). Akan zamanın eskitmesine, eksiltmesine, yok etmesine karşı çıkmak: **“(...) / kelimeler, aşk eksilmese, ölüm rüzgâr olsa / kuşlar yontu, sen içime kilitlensen”** (s. 19). Şair, ölümü kabullenemez, çocuk ölümlerini hiç. Sevdiği şeyleri yitirmemek adına saatleri geri alma zamanını sorar akan ırmağa (s. 19). Bu noktadan bakıldığında Bergson'un **“insan zamanda değil, zaman insanın içinde yaşar”**⁴ (s. 471) düşüncesini duyumsatır şiirlerinde.

Şiirler doğal olarak “sözcükler”le kurulmuştur. Kitapta suyun bile “yüz”ü vardır. Okuyucu şiirleri okurken zihninde “fotoğraf” kareleri döner durur, bunlar birleşip bir filme dönüşür: “Yağmurdan Önce”. Bu kitapta yer alan şiirler sadece esinlenerek yazılmış şiirler değildir, üzerinde uzun çalışmalar yapıldığı bellidir. Bir kurgusu, bir akışı vardır. Dilin tüm olanaklarını kullanır şair, hatta dilin olanaklarını zorlar: Yeni sözcükler kullanarak, söz dizimini bozarak, sözcüklere alışılmışın dışında anlamlar katarak hem şiir emekçisi hem dil emekçisi olur. Kitabın adı olan “Âşık hava Sineması” tamlamasındaki “âşık hava” sözcüğünden başlayarak çok bilenen sözcüklere ses olarak benzeşen yeni sözcükler kurar: **“(...) / dili geçmiş zaman kirpisiydin.”** (s. 84). Dili geçmiş zaman kipinde açık hava sinemasına uğramadan geçebilir mi bu dizelerden zihin? **“dön ki koksun irin kokan ağzın / dönsün gülkuşağına.”** (s. 77). Gülkuşağı, gökkuşağı. Elvan elvan bir koku yayılır imgeleme. Bazen de bileşik sözcükleri parçalayan şair, parçaladığı sözcükteki anlamı genişleyen dizeler kuruyor: **“yağmurlar da gelmiyor / ben de kuşağına gidiyorum ebemin”** (s. 65) dizesinde rengârenk ebemkuşağını düşünmemek olası mı? Kimi zaman da bir sözcüğü oluşturan harflerden oluşan başka bir sözcüğü kullanmak yoluyla çağrışımlar yapıyor: **“her akdeniz, kendi iklimini, kök boyasını kalbinin // yalnızca kendi aşkıyla dokur / (...).”** (s. 12) dizesini okuyan kişi aşkla dokunan bir kilimi sermez mi şiirin koynuna? Bilinen sözcüklerin, söz dizimlerinin dışına çıkma ile oluşan dilsel sapmalar gerçek üstü bir dil ile yeni pencereler açar okura. Yine alışılmadık ikilemelerin kullanılması da ayrı bir boyut

katar dile: “(...) / ses yankıya yakıya büyür çocukların gözlerinde / (...)” (s. 14). Çoğunlukla üç kez yinelenen sözcükler ile oluşturulan ritim, sadece ses bakımından değil anlam bakımından da şiire devinim ve güç katar: “el sallar, gül sallar, aşk sallar // dudağında sarı klarnet” (s. 66). Ve tabii dizelerde kullanılan karşıtlıkların gücü de yadsınamaz: “yumalı sesimizi sesimize / sıcak bir buz damlası.” (s. 64). Tüm bu incelikler içeren şiir işçiliği, estetik çıtanın yükselmesine, şiirden alınan tadın üst noktalara varmasına neden olur. “düş uçar kırılır incelikler / adam mağrur” (s. 74). Ama şair değil, çünkü o inceliklerin ustası.

“Âşık hava Sineması” dört ödüllü bir kitap: “Adnan Yücel Şiir Ödülü 2004”, “Uğur Mumcu Şiir Ödülü 2004”, “Homeros Emek Ödülü 2004”, “SES Şiir Ödülü 2004”. Bu sinemadan şiirlere âşık olmadan çıkmak olası değil. Dönüp dolaşıp sözcüklerini yeniden izlemek isteyeceğiniz bir film: “buzdan bir müziği içercesine / nefes nefese / ateşten bir topu aşk yerine” (s. 27). Ocak 2009.

¹Yazıcı, Halim. “Âşık hava Sineması”. Yom Yayınları: 32 / Şiir:26, Birinci Basım, Şanlıurfa, 2005.

²Rifat, Oktay. “Bütün Şiirleri I”. Adam Yayınları, İkinci Basım, İstanbul, 2002.

³Kohav, İsrail Bar. “Atlantis” Türkçesi: Sezer Duru. Komşu Yayınları: 26 / Şiir: 22, Birinci Basım, İstanbul, 2007.

⁴Hançerlioğlu, Orhan. “Felsefe Sözlüğü”. Remzi Kitabevi Yayınları, Sekizinci Basım, İstanbul, 1993.